

# ZILELE TEATRULUI BACOVIA

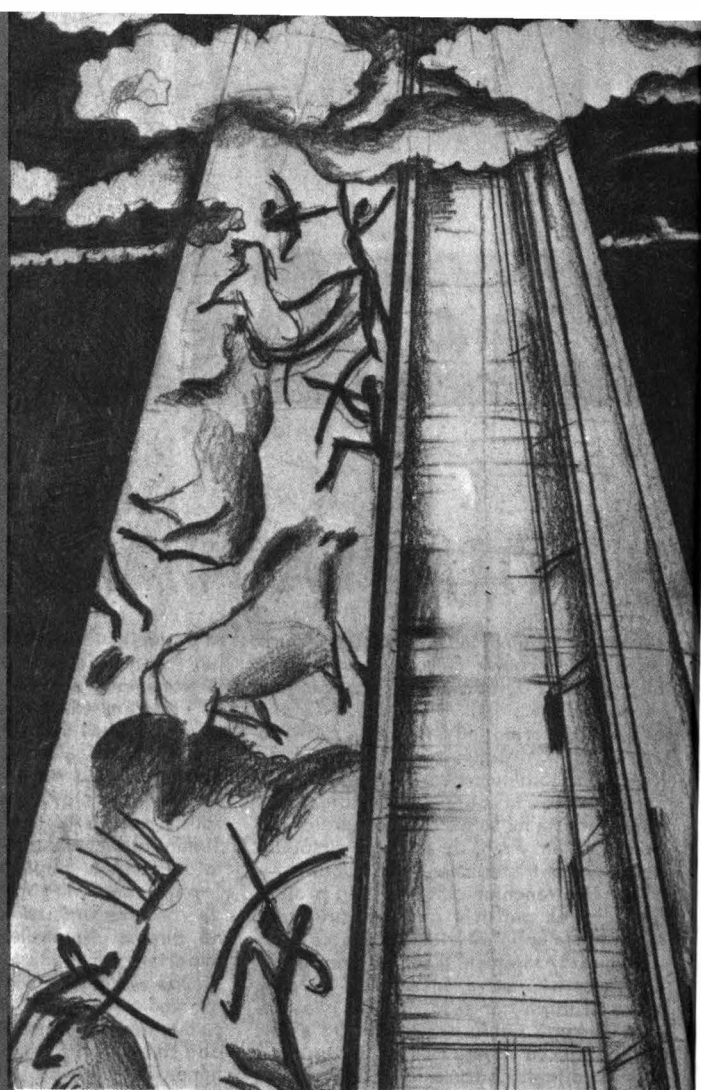
Fără a mai avea ceva festivă în organizarea lor, Zilele Teatrului Bacovia (18—21 februarie 1992) au fost concepute de teatrul din Bacău doar ca posibilitate de a ști «cam pe unde se află», confruntându-și spectacolele cu exigențele criticilor teatrali din București și din țară, invitați să vadă reprezentațiile și să se pronunțe asupra lor, într-un colocviu final sau în ziarele și revistele la care scriu. Date fiind dificultățile adesea insurmontabile ale organizării unor turnee mai lungi în capitală, în condițiile în care cazarea și transportul ar fi ruinătoare pentru bugetul teatrelor, inițiativa instituției băcăuane ni se pare eficientă, putând fi eventual preluată și de alte teatre. Desigur, cu condiția ca — și în fața nedeazămințitei amabilități a teatrului-gazdă — punctele de vedere exprimate să-și poată păstra toată obiectivitatea asupra spectacolelor văzute, iar considerațiile privind politica repertorială și orientarea artistică generală a teatrului să nu fie lipsite tocmai de franchețea pe care ne place să credem că s-a contat. Ea a existat, de altfel, într-o bună măsură în aprecierile formulate cu prilejul aceluia colocviu final, chiar dacă, așa cum pînă la un punct e firesc să se întâmple, au existat și opinii poate prea blinde în raport cu ceea ce efectiv ni s-a oferit. Dar cine ar putea pretinde că e singurul depozitar al adevărului? Sau că opinia sa, poate mai aspră, e automat și mai dreaptă sau mai îndreptățită decît a confratelui care nu ezită să și-o susțină pe a sa, la rîndu-i, cu argumente? Patronat de directorul teatrului, d-l Calistrat Costin, schimbul acesta de opinii a avut ca participanți afit actori precum Mihai Drăgoi, Stelian Preda, Viorel Baltag, Dinu Cezar, Ioana Ene, Livius Rus, cît și critici și istorici de teatru, precum Maria Vodă Căpușan, Valentin Silvestru, Constantin Paiu, Sebastian Vlad Popa.

Cu atenție și interes a fost urmărit expozeul regizorului Cristian Hadjicula, directorul Direcției teatrelor din Ministerul Culturii, cunoașterea problemelor cu care se confruntă direcția de resort a ministerului (inclusiv de ordin pecuniar) subsumîndu-se aceleași nevoi de a ști exact unde ne aflăm și ce avem de făcut. Binevenita invitație la realism a domniei sale a lăsat totuși, celor prezenți, o rază de speranță.

Cele cinci spectacole prezentate (*Tichia cu clopoțel* de Luigi Pirandello, *Play-Strindberg* de F. Dürrenmatt, *Plicul* de Liviu Rebreanu, *Scene din viața unui bădăran* de Dumitru Solomon și *Singe la comandă* de Guy Foissy) — de calibre și valori diferite, unele tinzînd chiar să iasă din sfera valorii, prin «decalibrarea» de care s-a amintit — configurează tendințe diverse și contradictorii, avînd totuși un numitor comun: dorința de a face, de a ieși din inerție, chiar dacă nu toate căile alese s-au dovedit viabile. Căci — și pe criza actuală de regizori — exigențele teatrului față de colaboratorii săi n-au dreptul să coboare pînă la a recurge la persoane de o acreditare regizorală incertă, așa cum s-a întîmplat în cazul montării pieselor lui Guy Foissy. Fără a intra în alte amănunte, credem că întîlnirea de la Bacău s-a dovedit pînă la urmă prielnică mai ales celor care, dacă într-adevăr vroiau să înțeleagă ceva, nimic nu i-a împiedicat s-o facă. Nici elocința uneori zglobie a celor ce au luat cuvîntul, nici elocvența răspunsului celor ce au preferat să tacă. Și poate să scrie.

V.P.

CE SE ÎNTÎMPLĂ ÎN TEATRE?



HENRI  
WALD

## ABSURDUL CA MIJLOC STILISTIC

**A**bsurdul este aparent și în cazul metaforelor contradictorii, în care ideea nu a ajuns încă la o expresie conceptuală. Logica nu se aplică la metaforă, ci la ideea pe care o exprimă. «Fecioară născătoare» este, din punct de vedere logic, o expresie absurdă, deoarece o femeie nu poate fi și fecioară și mamă, dar ideea că puritatea spirituală și eternă nu se poate naște decît din «Unul», deoarece «Doi» nu poate să dea naștere decît unei ființe impure și vremelnice este perfect logică. O femeie nu se poate naște dintr-un bărbat fără contribuția femeii (Eva) și nici un bărbat nu se poate naște dintr-o femeie fără contribuția bărbatului (Isus), dar ideea că numai «Unul» poate fi pur spiritual și etern nu este ilogică.

Atență mai mult la litera decît la spiritul slintelor scrieri, gîndirea religioasă se oprește la disjunția contradicției a metaforei și nu mai ajunge la unitatea dialectică a ideii. În fața afirmației că Dumnezeu este și personal și infinit, și viu și nemuritor, gîndirea religioasă nu ajunge la unitatea duală dintre finit și infinit, dintre ființă și neîntință, ci se mulțumește cu «credo quia absurdum», care nu înseamnă «cred cu toate că este absurd», ci deoarece este absurd nu îmi mai rămîne altceva de făcut decît să cred. La incognoscibil nu

\* Vezi Sensul absurdului în nr. 3 1992

se poate ajunge prin rațiune, ci doar prin credință, deși unii cred că prin credință putem ajunge să și înțelegem: credo ut intelligam.

«Reîmpăcarea paradoxală a ceea ce este de neîmpăcat, sinteza absolută a contrariilor — finit și infinit, obiect și subiect, spirit și natură, toate acestea spre care se străduiește, într-un cuvânt, filosofia schellingiană a Identității: aceasta ar fi ceea ce se află dincolo de realitatea noastră sfîșiată, fie că această sfîșiere este disjunctia statică sau alternativa dinamică a alegerii. Teologia mistică ajunge și ea aici, dar într-un alt mod, afirmînd simultan despre Absolut predicate contradictorii, nu pentru ca ele să se anuleze, ci pentru a o îndruma dinamic către instituția unei sfințenii alogice și propriu divinității; obiecția se schimbă în argument și absurdul devine faptul misterios care servește tocmai la definirea divinității lui Dumnezeu; căci este propriu Absolutului să fie totodată infinit și perfect, posibil și actual, immanent și transcendent și tot atît de puternic pe cît de înțelept; adică, la el, puterea merge mîna în mîna cu bunătatea, după cum existența cu esența...» (V. Jankélévitch, op. cit., p. 39—40). Credința religioasă este mereu alimentată de ciocnirea dintre dualitățile autodinamice ale existenței și logica identităților stabile ale gândirii elementare. Depășind logica de toate zilele, «coincidentia oppositorum» apare ca proprie «celuilalt tărîm», iar lipsa de sens a lumii devine misterul de nepătruns al comportamentului divin.

Absurdul este de suprafață nu numai în metaforele revelatoare ale miturilor, în care ideea se află «în statu nascendi», ci și în metaforele plasticizante ale alegoriilor, în care ideea poate fi exprimată și conceptual. Este deosebirea dintre Mitul lui Sisif din mitologia grecească și Mitul lui Sisif din filosofia lui Albert Camus; în primul caz, absurdul participă la formarea ideii potrivit căreia căutarea este mai importantă decît găsirea, iar în al doilea, îl sporește expresivitatea. «Absurdul — scrie Camus — este rațiunea lucidă care constată limitele sale» (Le mythe de Sisyphe, 1942, p. 70). Iar în altă parte spune că «a cerceta ceea ce este adevărat nu înseamnă a cerceta ceea ce este de dorit» (ibid., p. 61).

În «Carnetele» sale, Camus notează: Sentimentele, imaginile multiplică filosofia cu zece (p. 230).

Referindu-se la «teatrul absurdului», care este, de fapt, un teatru în luptă cu absurdul, Martin Esslin îl citează pe Jean Genet: «Una din funcțiile artei este, fără îndoială, să substituie credinței religioase eficacitatea frumosului» (Théâtre de l'absurde, 1963, p. 206). În piesa sa «Domnul Cuvînt și Doamna Vorbire» Jean Tardieu își pune personajele să debiteze litanii absurde de cuvinte scoase din dicționare după valoarea lor fonetică și nicicum semantică pentru a denunța unul din cele mai profunde rele ale epocii noastre: degradarea limbajului. La fel face și Eugen Ionescu.

Dar ceea ce scandalizează cel mai mult logica noastră cotidiană este moartea, faptul că nașterea este întîmplătoare, iar moartea este inevitabilă. Neacceptînd că moartea nu este decît revanșa lipsei de sens a lumii asupra tuturor sensurilor făurite de om, filosofii existenței se înverșunează împotriva rațiunii, socotită principalul obstacol în calea revelației autentice a Neantului sau a Absolutului. Leon Chestov este indignat că «teologii cei mai îndrăzneți încearcă să dovedească pe Dumnezeu prin rațiune, prin știință, prin ceea ce e interzis, prin ceea ce ia libertatea. Toți teologii pretind că cred în Dumnezeu, dar cred în Socrate... și încă corectat de Aristotel!» (B. Fondane, Rencontres avec Leon Chestov, 1982, p. 98).

Într-o altă carte, Leon Chestov își precizează ideea: «Altfel spus, pentru a trece de la filosofia empirică la metafizică, trebuie să fim gata să renunțăm la principiul identității și contradicției» (Le pouvoir des clefs, 1928, p. XXXVI). După ce ne atrage atenția că «dacă trebuie explicat ceva, atunci este sensul în termenii vieții, și nu viața în termenii sensului» (ibid., p. 169), Leon Chestov propune înlocuirea rațiunii cu «strigătul, ca metodă: iată ce opune gândirea existențială demersului de inteligență al gândirii speculative. Dar această metodă nu se poate exercita la rece: iată de ce gândirea existențială nu aparține specialiștilor» (Rencontres, p. 248).

Inventînd vorbirea, omul ajunge să privească lumea ca obiect și pe el însuși ca subiect, să depășească adaptarea la natură prin adaptarea naturii la rosturile sale și, astfel, să înceapă distingerea dintre folositor și vătămător, dintre bine și rău. Vorbînd, gîndind și muncind, oamenii intră în tensiunea valorilor opuse și dobîndesc libertatea de a alege, precum și responsabilitatea alegerii lor. Absurd nu este că sîntem siliți să fim liberi, ci zbaterea de a ieși din tensiunea valorilor contradictorii este absurdă: a scăpa de tensiunea dintre bine și rău, dintre just și injust, dintre adevăr și eroare, dintre frumos și urît înseamnă a pierde umanitatea. În această lume duală, omul este și el dual: materie și spirit, sensibilitate și rațiune, social și individual, natură și cultură, liber și constrîns. Toate crizele omului au fost determinate de înjumătățirea lui prin hipertrofierea unui pol în dauna celuilalt.

Omul nu este nici bestie, nici înger, ci trăiește gîndită și gîndire trăită, natură strunită de cultură, societate diferențiată în individualități și individualitate creatoare de valori sociale, libertate îngrădită de idealuri.

Condiția umană este relativitatea, trăirea neconținută în tensiunea valorilor contradictorii. Nu stă în puterea omului să învingă, odată pentru totdeauna, valorile negative în favoarea celor pozitive și nici să le depășească, prin întoarcerea la indistinția paradisiacă de dinainte de păcat. Contradicția a apărut odată cu prima ființă în stare să contrazică natura și să creeze cultură; ea nu poate să dispară decît odată cu omul. Coliziunea valorilor nu poate lipsi decît dincoace de om, în indiferența naturii sau dincolo de om, în puritatea absolută a cerului. Și fiindcă înălțarea lor la cer pare mai dificilă decît întoarcerea la natură, contemporanii noștri încearcă să scape de ciocnirea valorilor opuse prin dizolvarea lor în rasă, în clasă, în neam, în masă; de aici, trăirismul în filosofie, destrămarea personajului în literatură, degradarea limbajului în teatru, pictura petelor, muzica zgomotelor, pornografia, amoralismul... Tot atîtea victorii ale entropiei crescînde a naturii asupra negentropiei creatoare a culturii, ale tendinței naturale de omogenizare asupra efortului cultural de diferențiere. Dorința de a depăși dualitatea este absurdă deoarece nu este decît dorința de a depăși umanitatea. Omul nu poate să-și părăsească dualitatea, ci doar s-o mențină într-un echilibru favorabil dezvoltării lui, respingînd cînd destrăbălarea, cînd ascetismul, cînd utopismul, cînd oportunismul, cînd anarhia, cînd tirania, cînd individualismul, cînd colectivismul, cînd materialismul terre à terre, cînd spiritualismul celest, cînd aroganța mijloacelor fără scop, cînd demagogia scopurilor fără mijloace.

Unitatea contradictorie a tendințelor umane aparține viitorului; în trecut n-a existat decît un Tot, în care natura și cultura, societatea și individualitatea, sensibilitatea și rațiunea, binele, adevărul și frumosul abia începeau să se diferențieze. «În cursul acestei dezvoltări, formele de participare s-au desprins din solidaritatea instinctivă și numai la un nivel superior, în persoana umană devenită autonomă, se poate realiza viața unitivă ca și cunoașterea rațională. A trece viața unitivă la începutul evoluției umane înseamnă a te amăgi ca atunci cînd speculezi asupra epocii de aur... Unitatea spirituală este cel mai înalt grad al omenescului... Dacă este adevărat că eul nostru este în general divizat, cel al primativului este încă confuz și embrionar» (Jan Przyłuski, Créer, 1943, p. 9). În timp, în istorie, nu te poți întoarce ca în spațiu.

Oamenii sînt împinși pînă în preajma naturii ori de cîte ori societatea intră în criză, se dezorganizează, scapă de sub controlul lor și devine, ca și natura, indiferentă față de ei. În asemenea cazuri, este vorba de prăbușire, nu de întoarcere. Așa se explică recrudescența conflictelor intertribale, a superstițiilor, a agresivității dezlănțuite. Ruinele dovedesc întotdeauna invazia naturii în cultură.

Absurditatea supremă: să omori oameni în numele oamenilor sau al lui Dumnezeu, să transformi în mijloc singurul scop care nu este și mijloc: omul.

Non-sensul aparține lumii, dar absurdul este o «creație» a omului, singurii capabili să dea un sens vieții sale și să-l ferească de degradare.

Este de reținut că «indiferență» înseamnă și «nediferențiere» și «nepăsare».